

УДК: 821.161.2: 82-84: 7.041.53 „19/20”

АВТОПОРТРЕТ ШІСТДЕСЯТНИЦТВА В УКРАЇНСЬКІЙ МЕМУАРИСТИЦІ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ

Ольга СТАДНІЧЕНКО

*Запорізький національний університет,
кафедра українознавства,
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, 69600, Україна,
e-mail: stadnichenko-1@ukr.net*

Мемуари М. Коцюбинської «Книга споминів», І. Дзюби «Спогади і роздуми на фінішній прямій», Л. Танюка «Лінія життя», Л. Кореневича «Як по струні безодню» є оригінальними творами не тільки про кожного особисто, а які представили покоління шістдесятників в особах, з аналізом їхніх ідеологічних і світоглядних засад, чітко відтворивши долю тих, хто пов'язав її з українським національним відродженням 1960-х років. Виписаний у спогадах автопортрет шістдесятництва вражає гармонійністю, сконденсованістю і цілісністю, і ніби підіймається над процесами, перебіг яких представлено в спогадах.

Ключові слова: мемуаристика, спогади, аспект, щоденники, листи.

Наприкінці ХХ століття в українському суспільстві відбулося багато змін, які допомогли йому стати відвертішим і відкритішим. Поряд із художньою літературою, в основі якої художнє моделювання дійсності, стає література документа й факту.

Літературознавець О. Галич вважає, що «справжня документалістика, створена пером великого майстра літератури, у переломну добу утвердження молодої Української держави в світі, набуває величезного громадянського звучання, як специфічний, а іноді й мужній документ епохи, де очима учасника подій або ж очевидця оцінюються не лише окремі постаті реальних історичних особистостей, а й у цілому політика, ідеологія, право, мораль часу. [...] Спогади часом називають третьою історією, маючи на увазі, що перша історія – це справжній суспільний процес, що мав місце в минулому; друга – це його бачення в офіціозі; а третя – неупереджений погляд мемуариста чи автора біографічної оповіді» [1, с. 5].

Нині актуальним є осмислення ролі і значущості мемуаристики у формуванні уявлення сучасників про історичне тло певної епохи, зокрема доби шістдесятництва, а також про суб'єктивно-особистісний зміст мемуарної літератури та автопортрет покоління шістдесятників зокрема.

Про культурно-естетичний феномен шістдесятництва, витоки, суть та наслідки цього літературно-мистецького руху написано чимало досліджень і розвідок, як літературознавчого, мистецтвознавчого, культурологічного, так і філософського та суспільно-політичного характеру. Проаналізовано, як цей рух відбився на подальшому

розвитку літератури і мистецтва, що спричинило його згортання, створено монографічні праці, присвячені творчості представників шістдесятництва. Здавалося б, певною мірою крапки розставлені. Але останнім часом серед помітного поживлення художньої документалістики в українській літературі з'явилася низка мемуарів (спогадів, щоденників, листів, мемуарних нотаток, колективних збірників спогадів, які часто супроводжують різного роду документи) власне шістдесятників, які «без ретуші і гриму» розкривають ті процеси, що відбувалися всередині «шістдесятництва», їхні стосунки з тодішньою владою, керівництвом творчих спілок, творчою елітою старшого покоління, яке, переживши репресії, голодомори, різного роду політичні утиски, пристосувалося до тісних рамок соцреалізму. Тобто ці мемуари є автопортретом кожного особисто і цілої доби шістдесятництва загалом.

Михайлина Коцюбинська слушно зауважувала, що «сьогодні стільки різного говорено про шістдесятників. Амплітуда оцінок і тлумачень колосальна: від перетворення їх на сакральні фігури до глузливого розвінчання. Та ось своїми листами вони забирають голос – Стус, Сверстюк, Світличний, Марченко, Красівський, інші – і все стає на свої місця. Явище історичне з його дійовими особами постає в реальному контексті, в усій своїй неоднозначності й розмаїтті тембрів, з неминучими, зумовленими добою й індивідуальністю обмеженостями й облудами, але й безперечно! – з великим потенціалом життєвої сили, який і сьогодні подивляємо» [4, с. 44].

Серед тих, чий мемуари дають змогу детальніше розглянути цей складний літературно-мистецький феномен, розвінчують ідеологічні міфи і яскраво демонструють сучасникам, як непросто було в тих умовах сповідувати національні цінності, представники покоління шістдесятників: В. Дрозд, І. Дзюба, І. Жиленко, Л. Кореневич, М. Коцюбинська, Л. Танюк та ін. Ці мемуари – це «фактично це історія одного українського радянського і пострадянського життя – з усіма його інтелігентськими ілюзіями, змінами світогляду й становленням – на тлі мінливої доби – перших кроків бунтівного радянського шістдесятництва до незалежницького українського парламентаризму межі ХХ–ХХІ ст.», – вказував Л. Танюк [6, с. 3].

Про те, що цей період у житті українського суспільства був досить знаковим і помітним навіть за межами України, свідчить той факт, що ось уже упродовж кількох років не пригасає інтерес до естетичного значення шістдесятництва, причому натрапляємо на найрізноманітніші його оцінки, як наприклад: «Не перебільшу, коли напишу, що це був рік, коли мій духовий оркестр постійно грав “Прощання слів’янки”. Рік прощання з ідеалізмом, якого я так довго не хотів позбутися. Доба телячої радості й віри – так зване шістдесятництво – лишилася позаду, відрізана танками, що пішла на Прагу. У мене й раніше був певний скептицизм щодо слова “відлига” (трохи, як на мене, *слизький* термін, не один я на ньому послизнувся?), але мені за тією відлигою все одно жаль...» – вказував Л. Танюк [6, с. 241].

Про аналіз і самоаналіз шістдесятництва як явища свідчать відверті і об'єктивні оцінки його самими шістдесятниками. Окрім «Квітневих тез про Київ», уміщених у щоденнику «Лінія життя», де зафіксована хроніка каральних заходів влади стосовно шістдесятників та їхніх прихильників, вже 19 березня 1970 року Л. Танюк писав:

«Курбас, Хвильовий, Микола Куліш, Зеров – лише засіяли нашу ниву. Ми, діти 60-х, урожаю з неї зібрати не змогли і так само не встигли. Може тому, що теж були занадто самопевненими, – зокрема, у своїй вірі у різні комунізми – “один за Реомюром, другий – за Цельсієм...” Ми все-таки виявилися дітьми доби, виплеканими у позитиві... Нам забракло і знань, і досвіду, і волі. Лише тепер дещо починає нам прояснюватися. Винні в тому, зазвичай, і вони, наші батьки й наставники, які надто глибоко ховали від нас своє рабство і свою розтопаність. [...] Їх уже потоптано, випростались одиниці та й ті не на повен зріст. [...] Ми їм дані для спокути й самовідновлення. Саме тому вони в кожного з нас так уважно вдивляються, – хто ми, чи здолаємо принести нову добу – чи так само заграємося (хай навіть криваво) з добою старою (чи переходовою, по суті це одне і те ж) – і підпорядковуємось їй» [6, с. 429–431].

Ще один із шістдесятників – Леонід Кореневич, уважав що «шістдесятництво – це явище, стоїть сьогодні перед судом історії, як і всі ті, хто так чи інак причетні до нього. Розглядати шістдесятництво можна й треба тільки з розумінням тих історичних процесів, які його породили, й особистої – зі знаком плюс чи мінус – причетності до нього. Як на мене, і досі ніхто не заперечував, шістдесятництво виникло на гребені хрущовської відлиги й сформувалося під впливом нищівної критики літературного мафіозно-олігархічного соцреалізму спершу в російській, а трохи пізніше і в українській літературі» [5, с. 42].

Як згадують шістдесятники проблеми оновлення літератури і мистецтва постійно ставали в центрі доволі гарячих дискусій у творчих та наукових колах, часто навіть нетолерантних стосовно один одного. Тепер з плином часу та зміною стереотипів і переоцінкою цінностей, зі спогадів сучасників випливають цікаві деталі, що стосуються навіть реакції класиків літератури і політичних діячів. Саме А. Малишко, Л. Новиченко, М. Рильський, С. Крижанівський підтримали своїми схвальними статтями в українській пресі нові пошуки митців-шістдесятників, за що викликали невдоволення колег та партійної номенклатури, яка боялася нових віянь як вогню.

У книзі «Як по струні безодню...» Л. Кореневич досить детально характеризує цю добу, зокрема звертаючи увагу на те, як це явище починалося: «На перших порах кожен входив у літературу, в мистецтво самостійно. І. Драч, М. Вінграновський, В. Симоненко, В. Шевчук, Є. Гуцало, Ю. Щербак, І. Дзюба, І. Світличний, В. Стус – у кожного була своя ідея і свій шлях. Та всіх їх об'єднувало, як каже І. Жиленко, єдине дихання і єдиний порив. Бо шістдесятні роки ставили перед кожним, і перед усіма разом, одні й ті ж питання, хоча відповіді на них кожен шукав своєї. Ті, що думали інакше, ніж працівники номенклатурного мистецтва, становили загрозу для літературного олімпу. [...] Та чим більше повчали, потовчуючи молодих, тим більше вони згуртовувались, шукали і знаходили один одного» [5, с. 43].

У спогадах Л. Кореневича характерною рисою є якась гранична відвертість, на межі навіть образи на деякі тодішні обставини і людей, які відіграли вирішальну роль у долі шістдесятників, якась нереалізованість чи втрачена можливість, бажання не тільки донести своє суб'єктивно-особистісне бачення, але й наголосити на окремих деталях, які засіли глибоко в його душі. Він наполягає на тому, що шістдесятництво як явище потребує відповідального вивчення й дослідження.

Про чинники формування нового мислення у творчій молоді, Л. Кореневич зазначає, що шістдесятництво вийшло з 20-х років, і естафету вони підхопили від тих, хто не зламався в сталінських концтаборах: Б. Антоненка-Давидовича, Г. Кочура, В. Гжицького, В. Мисика, дружин репресованих письменників, які загинули в катівнях. У спогадах шістдесятників неодноразово наголошено, що першим паростком шістдесятництва і зв'язковим між поколіннями був І. Дзюба з його книгою «Звичайна людина чи міщанин» (1959), який тоді працював заввідділом критики журналу «Вітчизна» і саме він пропускав до друку найвагоміші статті М. Коцюбинської, Є. Сверстюка, І. Світличного, вірші В. Голобородька, І. Драча, прозу В. Шевчука та Є. Гуцала, за що був підданий нищівній критиці з боку представників літературного олімпу. Це підтверджується і спогадами І. Жиленко, яка писала, що в І. Дзюбу «без перебільшення був закоханий весь інтелігентський Київ, [...] а кожен його вихід на трибуну – поєдинок». І. Жиленко, яку цитує Л. Кореневич, небезпідставно зауважувала, що «Іван розкривав лицемірну “кухню” тодішньої літературної критики. Він цитував, зіставляв, ловив поважних письменників на брехні, пересмикуванні, доносництві й хамелеонстві. Він знищував таких дощенту при цьому не знав страху, не мав жодного поняття про стратегію й хитру дипломатію» [цит. за 5, с. 44]. Вона називала І. Дзюбу «символом часу», «володарем дум і змістовником правди», якого страшенно ненавиділа літературна й політична верхівка. Але, як зауважував Л. Кореневич, «ніхто не наважувався першим скерувати цькування в потрібне русло» [5, с. 45].

Ясна річ, що мемуари, написані з плином часу, будуть певною мірою осучаснені, позначені суб'єктивністю, але водночас позначені патріотичною риторикою, крізь яку пробиваються свідчення очевидця та «речові докази». «Історизм, документальна вірогідність, правда моменту, що їх можна перевірити незаперечним фактажем, історичним розвитком подій, сьогоднішньою реальністю. Маємо своєрідне взаємовідображення, систему складних дзеркал. У зіткненні кількох ситуативних “правд” народжується Правда, перевірена часом, живий Образ минулого» [4, с. 57].

У мемуарах більше ніж у художній літературі зустрічаємо людинознавчих категорій, психологічних мотивацій поведінки людини, морально-екзистенційної проблематики, сповідальності, портретів і автопортретів. Часто автор спогадів переживає гризоти сумління, пов'язані з тим, чи має він право на оприлюднення тих чи інших фактів, які він вважає важливими для створення не тільки автопортрету, а й відтворення правдивого (але в той же час суб'єктивного) образу доби. Особливо, коли це стосується відомих людей, про яких у суспільній свідомості вже складений певний, найчастіше позитивний, образ.

Вражають своєю емоційністю і життєдайним оптимізмом мемуари представниці шістдесятництва М. Коцюбинської, викладені у «Книзі споминів». Панорамність і масштабність осмислення нею проблем суспільно-політичного життя тодішньої творчої інтелігенції, вичерпна аналітична картина того, що, на її погляд, було визначальним, наприклад, у добу становлення шістдесятництва як літературно-естетичного феномену ХХ століття, вдале поєднання художнього і наукового мислення тепер дало можливість репрезентувати цей період детальними описами подій, характеристиками героїв та антигероїв, глибокими аналітичними коментарями.

Як людина, яка стояла близько до витоків шістдесятництва, М. Коцюбинська назвала це явище «першими знаковими феноменами духовного оновлення», подала своєрідний портрет шістдесятництва загалом і кожного з його представників окремо, і водночас поділилася з читачем своїми оцінками літературного середовища. Поряд із визнаними шістдесятниками, мемуаристка подала цікаві матеріали про своїх колег із Інституту літератури (Ю. Івакіна, Є. Кирилюка, Н. Крутикової, Л. Махновця, Л. Новиченка, М. Шамоти та ін.), висвітливши їхню діяльність досить критично.

Михайліні Коцюбинській, яка почала входити в кола творчої інтелігенції та спілкуватися з шістдесятниками, працюючи в Інституті літератури, вдалося передати подих тієї епохи й атмосферу шістдесятництва: «Ми залюбки збиралися разом, самі визначали теми для обговорення (наскільки я пам'ятаю, досить далекі від офіціозу). Організували літературні вечори (якщо вдавалося обійти партійне керівництво) молоді поезії. Відчувалося поступове розкріпачення думки, свідоме переступання меж дозволеного та розширення цих меж. Нові вітри набирали сили. Спочатку, звичайно, не було й мови про якесь радикальне заперечення системи, не відчувалося чітко окресленої диференціації позицій, “таборів”. Усе ще “варилося”, поступово формувалося – ми “випростувалися”...» [3, с. 13].

Особливо цікаво виписані портретні характеристики найяскравіших представників шістдесятництва. Сама М. Коцюбинська, як особистість неординарна і глибоко інтелектуальна, так само неординарно охарактеризувала своїх колег: «Салтиков-Сверстюк (так називали його в нашому колі) безжально руйнував стереотипи думання, які вкоренилися в мені, перевертали догори ногами звичні уявлення, змушував сумніватися в тому, що ще вчора видавалося абсолютною істиною» [3, с. 14]. Не менш захоплено М. Коцюбинська згадувала І. Світличного: «З ним я потоваришувала саме в Інституті – чи не найсвітлішою людиною (от уже воістину значуще прізвище!) з усіх, з ким зводила мене доля, а його розум, “доброокість” і чистота освітили той небезпечний шлях, на який я не могла не ступити. Шлях нового, без оглядань і табу, пізнання й осмислення того, що Стус назвав “протухлий український материк”. Шлях, на якому відчувала себе причетною до чогось справжнього, до “маленької щопти” людей гідних, які поняття “ідеал” сприймали екзистенційно. То вже були не літературні персонажі. То були живі, дуже різні, далеко не ідеально, інтелектуально розкуті люди, з якими цікаво й не страшно» [3, с. 15].

Спогади М. Коцюбинської надзвичайно густо населені, якщо можна так сказати. Саме вона розповідала про людей, яких навряд чи зустрінеш в інших мемуарах. А для неї – то все знакові постаті тієї епохи. Розповідь про них висвітлює духовний стан української інтелігенції кінця 1950 – початку 1960-х років. «В Інституті було чимало людей цікавих, дотепних, обізнаних у літературі, хоча й понівечених гірким досвідом розстріляного Відродження і перманентних ідеологічно-репресивних кампаній. Післякультурівська відлига допомогла їм відтанути, трохи розв'язувала язика. Вони багато знали і могли багато розповісти» [3, с. 16].

Авторка спогадів, окрім просто оповіді, вдалася до досить сміливих оцінок процесу становлення шістдесятництва та його наслідків: «Одні захоплювалися новаторством, проривами у світовий поетичний контекст, шуканням нових поетичних обривів – інші брали

все на кпини, інстинктивно оберігаючи звичні, безпечніші, “насаджені” позиції. [...] В одних “випростування” тривало, і вони невдовзі опинилися у стані “неблагонадійних”, другі балансували на грані дозволеного, сподіваючись якомсь перемовчати й “перекліпати”, а треті поступово утверджувалися на позиції охоронців режиму і штатних критиків інакодумців і, якщо продовжити відомий анекдот, не “відхилялися” навіть разом з лінією партії – саме з них вербували згодом експертів, які в 60–70-х використовувало КГБ для “наукового” обґрунтування своїх ідеологічних ігрищ» [3, с. 16].

Аналізуючи мемуари М. Коцюбинської, варто зауважити, що вона описала все це не через споглядання збоку, а через свою безпосередню участь і співприсутність. Вона назвала багато імен однодумців з різних творчих галузей – літераторів, художників, музикантів, театральних діячів: «Прийшло усвідомлення того, що ми – гурт, що ми – сила. Об’єднавчими постатями були Іван Світличний, Алла Горська і Віктор Зарецький, Лесь Танюк. [...] Завжди на грані зриву, під постійною загрозою заборони, але все це тоді відбувалося. Це були паростки нового неформального духовного життя, вільного самовияву творчого інтелекту, що вивільнявся з пут тоталітаризму» [3, с. 16–17].

Авторка «Книги споминів» звернула увагу і на те, що «поетичне відродження» початку 60-х починало політизуватися, набувало небезпечніших з погляду режиму форм, ставало рухом Опору тоталітарній системі, національному безпам’ятству, забороні свободи слова. Згадувала вона і про те, що важливим каталізатором руху оновлення стала праця І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація». Окрім того, окреслила М. Коцюбинська і основні здобутки цих років: «Самвидав – це чи не найреальніше досягнення 60-х в ідеологічній сфері – набирав обертів і ставав для нас необхідним як повітря – твори Розстріляного відродження, книга І. Кошелівця “Українська література в СРСР”, вірші й щоденник Симоненка, публіцистика Сверстюка, спогади реабілітованих, самвидав російською мовою, зокрема твори Солженіцина, публіцистика М. Джіласа, “Технологія влади” Авторханова. Руйнувались загати й табу в інформаційному полі, тріщали стереотипи, до яких ми звикли як до самоочевидних, ми долали самообмеження, виганяли з себе внутрішнього редактора. Поверталися до нормального стану самостійного людського мислення, який нашому поколінню доводилося виборювати, зазнаючи на цьому шляху чималих втрат. У повітрі висіло тривожне передчуття. Атмосфера заборон і репресій згущалася. Кожен культурний захід, кожна неофіційна акція наштовхувалася на перепони» [3, с. 19].

Створене нею барвисте історичне тло розвитку феномену шістдесятництва дає змогу детально заглибитися у творчі перипетії того часу та з’ясувати, чому все-таки цей рух був різко визнаний ідеологічно шкідливим, а його представники у своїй більшості відлучені й ізольовані від творчого процесу через надумані звинувачення більшою мірою політичного характеру.

«Книзі споминів» М. Коцюбинської притаманна виняткова сміливість в оцінках, щирість і відвертість у викладі подробиць із життя творчої інтелігенції, зосередженість на розповіді про особисту долю та осмислення шляху до українського національного самоусвідомлення – усе це дало підстави її спогадам посісти особливе місце в розвитку української мемуарної прози.

Аналіз, хоча б поверховий, з погляду змісту, а не форми, спогадів, мемуарних нотаток, щоденників, листів шістдесятників дає підстави зазначити, що всі різняться за ступенем вияву суб'єктивності-об'єктивності, присутності (більшої чи меншої) самого автора, емоційністю чи офіційністю викладу, деталізацією, наявністю портретних характеристик, передачею монологів чи діалогів і т. д. Це залежить від особистості мемуариста, його здатності реалістично, і водночас колоритно і художньо передати свої спогади. Часто це не вдається, оскільки занадто серйозно чи навіть офіційно вони подані, особливо, коли долучено судові справи, протоколи допитів, різного роду документи, які додають мемуарам документальності. Характер оповіді часом залежить від статі оповідача: як правило, жіночі мемуари більш емоційні.

Мемуари Михайлини Коцюбинської «Книга споминів», Івана Дзюби «Спогади і роздуми на фінішній прямій», Леся Танюка «Лінія життя», Леоніда Кореневича «Як по струні безодню» є оригінальними творами не тільки про кожного особисто, а які представили покоління шістдесятників в особах, з аналізом їхніх ідеологічних і світоглядних засад, чітко відтворивши долю тих, хто пов'язав її з українськими національним відродженням 1960-х років. Виписаний у спогадах автопортрет шістдесятництва вражає гармонійністю, сконденсованістю і цілісністю і ніби підіймається над процесами, перебіг яких представлено у спогадах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Галич О.* Українська документалістика на зламі тисячоліть: специфіка, генеза, перспективи: монографія / О. А. Галич. – Луганськ : Альма-матер, 2001. – 246 с.
2. *Дзюба І.* Спогади і роздуми на фінішній прямій / Дзюба Іван Михайлович // Рукопис : укр. альм. спогадів, щоденників, листів, док., світлин : у 2 т. / під заг. ред. І. М. Дзюби. – Криниця, 2004. – 608 с.
3. *Коцюбинська М.* Із книги споминів / М. Коцюбинська // Кур'єр Кривбасу. – 2003. – Жовтень. – № 167. – С. 170–216.
4. *Коцюбинська М. Х.* Історія, оркестрована на людські голоси. Екзистенційне значення художньої документалістики для сучасної літератури / М. Х. Коцюбинська. – Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 70 с.
5. *Кореневич Л.* Як по струні безодню... Кілька особистих сторінок до біографії шістдесятництва / Л. Кореневич. – Київ : Смолоскип, 2004. – 260 с.
6. *Танюк Л. С.* Лінія життя: (3 щоденників) : у 2 т. Т. 1: 1964–1970 / Л. С. Танюк. – Харків : Фоліо, 2004. – 557 с.

*Стаття: надійшла до редакції 28.03.2017
прийнята до друку 11.04.2017*

THE 1960S GENERATION SELF-PORTRAIT IN THE UKRAINIAN MEMOIRS OF THE LATE 20TH AND EARLY 21ST CENTURIES

Olga STADNICHENKO

*Zaporizhzhia National University,
Department of Ukrainian Studies,
66, Zhukovskogo Str., Zaporizhzhja, 69600, Ukraine,
e-mail: stadnichenkoo-1@ukr.net*

The present paper deals with the genre of memoir in displaying the self-portraits of the 1960s literary generation. Generally, Ukrainian literary memoirs of the late 20th and early 21st centuries constitute the documentary reflection of life. Our awareness of the role and significance of the documentary literature in the process of forming contemporaries' representations of historical background of certain epochs, as well as individual content of memoirs, is a topical issue today that needs more research.

In the memoirs, the character is created through the reproduction, predominantly in the chronological order, of the events that were witnessed by the author, then – through their interpretation by the author and through the images and estimation of other participants. An interesting feature of memoirs is the reception of the personalities of writers, artists and public figures, since apart from the authorial image of memoirs, the reader should consider a diverse system of emotional and evaluative judgments, recorded in the memoirs, about the author's colleagues who are somehow involved in his/her life and creative work. The author of memoirs often refers to the understanding of the nature and importance of more or less significant figures in his life and society, especially it occurs during crucial moments in the political processes.

The relevance of this article is hence to highlight the need for tracing and analyzing the features of writers and artists in the memoirs of the Ukrainian writers. The purpose of the article is to analyze the memoirs authored by the Ukrainian writers in terms of revealing the reception of their figures in the context of the Ukrainian literary and socio-political processes in the second half of the 20th century.

The memoirs «The book of recollections» by Myhailyna Kotsubynska, «Recollections and thoughts at the finishing line» by Ivan Dzuba, «The life line» by Les' Taniuk, «As at the edge of the abyss» by Leonid Korenevych are original works, which display not only their lives, but also exhibit the memoirs that present generation of 1960s. These editions reflect on and recreate the fate of the personalities associated with Ukrainian national revival of the 1960s, providing a thorough analysis of their ideology.

The memoirs by Myhailyna Kotsubynska under the title «The book of recollections» is an original work that tells not only about her life but also includes the memories that present the generation of 1960s with their inherent ideology and recreate the fate of those figures, associated with Ukrainian national ideas. The authorial image created in the collection impresses us with harmony and integrity, rising above the events that took place in the memoirs.

Keywords: memoirs, recollections, aspect, diaries, letters.